

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A sértetti érdekérvényesítés jogi lehetőségei Európában –
a kezdetektől a 2012/29/EU áldozatvédelmi irányelv megalkotásáig vezető út**

Szerző: dr. Schweighardt Zsanett

Székesfehérvár, 2017. május 15.

I. A bűncselekményekre és a sértettekre vonatkozó statisztikai adatok

Az Európai Bizottság adatai szerint az Európai Unióban a személy, illetve vagyon elleni bűncselekmények száma meghaladja az évi 30 milliót. Az Unió több mint 500.000.000 főnyi népességének (2016. január 1-jén 510.284.430 fő¹) kb. 15%-a, azaz mintegy 75 millió ember válik évente bűncselekmény áldozatává.² Érzékletesebbé téve a számadatokat azt is mondhatnánk, hogy az Európai Unióban évente minden hetedik ember válik bűncselekmény áldozatává.³ Ők az ún. közvetlen (direkt) áldozatok. Ehhez a számhoz jönnek még az ún. közvetett (indirekt) áldozatok, azaz a közvetlen áldozatok családtagjai, ismerősei. Az áldozatoknak átlagosan 3 közeli családtagja van. Nem szabad azonban szem elől téveszteni azt a tényt sem, hogy az EU-ban a be nem jelentett, látniciában maradó bűncselekmények aránya nagyon magas, mintegy 60%.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai (STADAT) szerint 2016-ban 290.779 bűncselekményt regisztráltak⁴. A regisztrált bűnelkövetők száma 98.136 fő volt, míg a bűncselekmények regisztrált sértettejeinek száma 157.793 főt tett ki.⁵ A bűncselekmények sértettjei mellett pedig számolni kell még a szabálysértések sértettjeivel is.

A fenti számadatok is azt támasztják alá, hogy az európai igazságügyi térség kialakítására irányuló uniós célkitűzés keretében az áldozatok fokozott figyelmet igényelnek és érdemelnek. Ha az áldozattá válás nem is előzhető meg teljes mértékben, az Uniónak legalább azt kell biztosítania az áldozatok számára, hogy Unió-szerte azonos alapvető jogokat élvezhessenek.

II. Fogalmi alapvetés: passzív alany - sértett - áldozat

Különbséget kell tennünk a büntető anyagi jogtudomány által kimunkált passzív alany, illetve a büntető eljárásjogban használt sértett, továbbá a viktimológiai indíttatású áldozat fogalma között.

1 <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (2017. május 09.)

2A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A sértettek jogainak megerősítése az EU-ban; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0274&from=HU> (2017. május 09.)

3 http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-311_en.htm (2017. május 15.)

4 https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zji001b.html (2017. május 09.)

5 https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_zji005.html (2017. május 15.)

Passzív alany

A bűncselekmény *passzív alanya* az a személy, akire nézve a bűncselekményt elkövették, azaz akire az elkövetési magatartás irányult, vagy behatást gyakorolt. A passzív alany fogalmába beletartoznak a természetes személyeken kívül a jogi személyek és a személyösszesség is.

Sértett

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. (Be.) 6 51. § (1) bekezdése szerint *sértett* az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.

A sértett a büntetőeljárásban többféle minőségben lehet jelen: feljelentőként, sértettként, magánvádlóként, pótmagánvádlóként, magánfélként (adhéziós eljárásban), tanúként, illetve szakértői vizsgálat passzív alanyaként. A sértett általában nem számít a büntetőeljárás főszemélyének, kivéve, ha magánvádlóként, pótmagánvádlóként, illetve magánfélként is részt vesz az eljárásban. Többnyire csak ún. egyszerű sértettként szereplője a büntetőeljárásnak, amelynek során csupán a tanú szerepét tölti be, azaz sem a vádat nem képviseli, sem pedig polgári jogi igényt nem érvényesít. Úgy is mondhatnánk, hogy a sértett ebben a pozícióban a büntetőeljárásban ancillaszerepet tölt be, azaz a büntetőeljárás szolgálóleányának tekinthető. Király Tibor találó megfogalmazása szerint: „A büntetttben a sértett a szenvedő főszemély, a büntetőeljárásban pedig szinte a szemünk láttára zsugorodik össze.”⁷

A sértett és a passzív alany viszonyát vizsgálva megállapítható, hogy a sértett tágabb kategória, mint a passzív alany. A sértett nem mindig a bűncselekmény passzív alanya, de a passzív alany a bűncselekmény sértettje is lehet⁸. Másképp fogalmazva: minden passzív alany sértett, de nem minden sértett passzív alany.

6 http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=34361.329419 (2017. május 15.)

7 Király Tibor: A legalitás a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny. 1986/5. 201-206. o.

8 Görgényi Ilona: A viktimológia. In. Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 95. o.

Az Európai Unió szintjén az *Európai Unió Tanácsa* által 2001. március 15-én elfogadott 2001/220/IB kerethatározat „*A büntetőeljárásban a sértett jogállásáról*”⁹ címmel volt az első olyan uniós jogi aktus, amely definiálta a sértett fogalmát. [Megjegyzendő, hogy az Európai Közösségek Hivatalos Lapjának L 82. számában (HL L 82., 2001.03.22.) megjelent magyar fordítás sértetttről beszél, azonban az eredeti, angol nyelvű szövegben¹⁰ a „victim”, azaz áldozat kifejezést használják.]

Az 1. cikk szerint „*sértett*” az a természetes személy, aki olyan károsodást szenvedett, ideértve testi vagy szellemi épségének sérelmét, érzelmi szenvedését vagy gazdasági veszteségét is, amelynek közvetlen oka olyan cselekmény vagy mulasztás, amely valamely tagállam büntetőjogi szabályainak megsértésével valósult meg. A nem természetes személyeket tehát kizárta a sértettek köréből.

Áldozat

A passzív alany és a sértett fogalmától meg kell különböztetnünk a viktimológiában, azon belül is a kriminálviktimológiában használt *áldozat* fogalmát. Az áldozat fogalma ugyanis szélesebb körű, mint a sértetté. Nem minden áldozat sértett, de minden sértett áldozat.

Az áldozat fogalmát illetően a nemzetközi dokumentumokban többféle definícióval találkozhatunk. Sok esetben szinonimaként használják az áldozat és a sértett fogalmát, azonban mindenképp szükséges distinkciót tenni.

Az ENSZ közgyűlésének 1985. november 29-én kelt, 20/34. számú, „*Nyilatkozat a bűncselekmény és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságtétel alapvető elveiről*”¹¹ címet viselő határozata a következőképp definiálta a bűncselekmények áldozatait: „azok a személyek, akik - egyénileg vagy közösen - sérelmet szenvedtek, beleértve a testi vagy szellemi sérülést, érzelmi szenvedést, gazdasági veszteséget vagy alapvető jogaik lényeges csorbítását olyan cselekmények vagy mulasztások által, amelyek sértik a tagállamokban érvényes büntetőtörvényeket”.

⁹<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU> (2017. május 15.)

¹⁰<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU> (2017. május 15.)

¹¹ <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm> (2017. május 15.)

Az *Európai Áldozatvédő Fórum* egyszerűbb definíciója alapján áldozat az, akinek jogsértő magatartással vagy cselekedettel testi, lelki sérülést vagy anyagi kárt okoztak.

Az *Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a bűncselekmények áldozatainak nyújtandó segítségről szóló (2006) 8. számú ajánlása* [Rec(2006)8]¹² áldozatnak tekinti mindazokat a természetes személyeket, akik valamely tagállam büntetőjogába ütköző **tevékenység** vagy mulasztás következményeként sérelmet (testi vagy mentális sérülést, érzelmi szenvedést vagy gazdasági veszteséget) szenvedtek. Az áldozat fogalma magába foglalja, ahol helyénvaló, az áldozat közvetlen családját és eltartottjait is.

Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-én fogadta el a *2012/29/EU irányelvet a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról*.¹³

Az irányelv 2. cikk (1) bekezdés a) pontjának definíciója szerint az áldozat

I. „olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett - ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt;

II. a közvetlenül bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek”

A családtagok körébe sorolja az irányelv az alábbi személyeket: a házastárs, az áldozattal közös háztartásban, szilárd és tartós alapon, elkötelezett, bensőséges kapcsolatban élő személy, az egyenes ági hozzátartozók, a testvérek, valamint az áldozat által eltartott személyek.

A magyar jogban az áldozat fogalmát a *bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kár-enyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (Ást.)* 1. § (1) bekezdése definiálja.

¹² https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afa5c (2017. május 15.)

¹³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:HU:PDF> (2017. május 15.)

A törvényi megfogalmazás szerint „áldozat a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként szenvedett el, ha

- a) magyar állampolgár,
- b) az Európai Unió bármely tagállamának állampolgára,
- c) az Európai Unióon kívüli államnak az Európai Unióban jogszerűen tartózkodó állampolgára,
- d) Magyarország területén jogszerűen tartózkodó hontalan személy,
- e) emberkereskedelem áldozataként azonosított személy, valamint
- f) az állampolgársága szerinti államnak Magyarországgal kötött nemzetközi megállapodása vagy viszonyosság alapján erre jogosult.”¹⁴

III. Az áldozatsegítés és áldozatvédelem jogi szabályozása Európában - az áldozatvédelmi irányelvig vezető út főbb állomásai

A bűncselekmények áldozataival kapcsolatos állami beavatkozásnak megkülönböztethetünk aktív és passzív oldalát.

Az *áldozatsegítés* az áldozatok kérelmére történő aktív beavatkozást, konkrét állami segítségnyújtást jelent. Az áldozatsegítéssel az állam a méltányosság és a szolidaritás elve alapján kíván segíteni azon személyeknek, akik azért váltak áldozattá, mert az állam nem tudta megvédeni őket a bűncselekményektől. Az áldozatsegítés feladata, hogy az áldozatot a bűncselekményt megelőző vagy legalábbis ahhoz közeli helyzetbe hozza. Amint az az Ást. preambulumból is kiderül, a jogalkotó célja, hogy „a bűncselekményt elszenvedett és emiatt életminőségükben veszélybe került személyek társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmei enyhüljenek”¹⁵, és érvényre jusson a társadalmi szolidaritás és méltányosság elve.

¹⁴ http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=95514.287396 (2017. május 15.)

¹⁵ http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=95514.287396 (2017. május 15.)

A segítségnyújtási formák két nagy csoportja a tájékoztatás, illetve a támogatás. Többféle támogatási forma létezik: az állami kárenyhítés, illetve az érdekérvényesítési szolgáltatások, úgymint pénzügyi, jogi, pszichológusi segítségnyújtás, védett szálláshely biztosítása.

Míg az áldozatsegítés aktív beavatkozást jelent az áldozatok jog- és érdekvédelme céljából, addig az *áldozatvédelem* nem igényel külön aktív beavatkozást. Az államra azt a feladatot rója, hogy minden áldozat számára jogokat kell biztosítani a büntetőeljárás során (passzív feladat). E feladat realizálása a büntetőeljárás szereplőinek feladata.

Az áldozatsegítés és áldozatvédelem terén az európai jogalkotás több mérföldkövön keresztül jutott el a jelenlegi szabályozásig. Különösen az Európa Tanács, illetve az Európai Unió által kibocsátott jogi aktusok érdemelnek figyelmet.

1. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának 1977. szeptember 28-án elfogadott 77 (27) határozata a bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról¹⁶

2. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának 1983. november 24-én kelt egyezménye az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról¹⁷

Azon szándékos, erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításával foglalkozik, akik e bűncselekmények következtében súlyos testi sérülést vagy egészségkárosodást szenvedtek. Az életüket veszített áldozatok eltartottjaira is kiterjesztette a kártalanításhoz való jogot.

3. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának 1987. évi 21. számú ajánlása az áldozatok segítéséről és az áldozattá válás megelőzéséről [Rec(87)21]¹⁸

¹⁶<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=595033&SecMode=1&DocId=659298&Usage=2> (2017. május 15.)

¹⁷ <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/116.doc> (2017. május 15.)

¹⁸<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608023&SecMode=1&DocId=694280&Usage=2> (2017. május 15.)

Az áldozatoknak történő segítségnyújtás következő típusait említi: elsősegély jellegű sürgős segítség; folyamatos egészségügyi, pszichológiai, szociális és anyagi támogatás; az ismételt áldozattá válás elkerülése érdekében történő tanácsadás; segítségnyújtás az eljárásban a kárenyhítés igénybevételéhez; jogi tanácsok a vagyoni kár megtérítése érdekében.

4. Az 1990. július 17-én, Stockholmban aláírt alapszabállyal létrehozott **Európai Áldozatvédő Fórum** (European Forum for Victim Services), amely ma Victim Support Europe¹⁹ néven működik, és amelyhez már 26 nemzet, közöttük Magyarország is csatlakozott, több nyilatkozatban is foglalkozott az áldozatokkal. Kiemelendő „Az áldozatok jogai a büntetőeljárásban” (1996), „A bűncselekmények áldozatainak szociális jogai” (1998), valamint „Az áldozatok jogai a megfelelő színvonalú szolgáltatáshoz”(1999) című deklaráció.

5. a tamperei program²⁰

Az Európai Tanács már az 1999. október 15-16-i tamperei ülésén hangsúlyozta a bűncselekmények áldozatainak védelmével kapcsolatos minimumszabályok kidolgozásának szükségességét, különösen a bűncselekmények áldozatainak igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel, valamint kártérítéshez fűződő jogaikkal kapcsolatban. Az 1999-2004 közötti időszakra vonatkozó tamperei program célul tűzte ki a bűncselekmények áldozatainak védelmét illető minimumkövetelmények meghatározását. Ennek keretében kiemelten foglalkozott az áldozatok vonatkozásában az igazságszolgáltatáshoz és kártérítéshez (beleértve a per- és ügyvédi költségek megtérítését is) való joggal.

6. A tamperei program által felvázolt célkitűzéseket jogi formába öntve az **Európai Unió Tanácsa 2001. március 15-én kerethatározatot fogadott el „A büntetőeljárásban a sértett jogállásáról”** címmel (2001/220/IB)²¹.

A kerethatározat lehetővé tette a bűncselekmények sértettjei számára, hogy a büntetőeljárás során kártérítést követeljenek az elkövetőtől.

¹⁹ <http://victimsupport.eu/help-for-victims/practical-advice/> (2017. május 15.)

²⁰ http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (2017. május 15.)

²¹ http://mediaciokonyv.hu/unios_joganyag/az-europai-unio-tanacsanak-2001220ib-2001-marcius-15-szamu-kerethatarozata-a-buntetoeljarasban-a-sertett-jogallasarol/ (2017. május 15.)

A kerethatározat értelmében a bűncselekmények áldozatait az alábbi jogok illetik meg:

- a tisztelethez és elismeréshez való jog,
- a meghallgatáshoz és a bizonyítékok szolgáltatásához való jog,
- a tájékoztatáshoz való jog,
- a kommunikáció biztosítékaihoz való jog,
- a speciális támogatáshoz való jog,
- a büntetőeljárással kapcsolatos kiadások megtérítéséhez való jog,
- a védelemhez való jog,
- a kártérítéshez való jog,
- a büntetőjogi mediációhoz való jog a büntetőeljárás során.

Ez a kerethatározat volt az első olyan uniós jogi aktus, amely - amellett, hogy elsőként definiálta a sértett fogalmát - megfogalmazta az áldozatok büntető eljárásbeli jogaival és szükségleteivel kapcsolatos minimumszabályokat is. Annak érdekében fogadták el, hogy biztosítsák az áldozatok büntetőeljárásbeli aktív részvételének lehetőségét, az áldozatok adekvát jogokat kapjanak, és fair módon kezeljék őket az eljárás során.

A kerethatározat rendelkezéseinek többségét 2002. március 22-ig, a térítésmentes jogi segítségnyújtásra vonatkozó cikket 2004. március 22-ig, míg a közvetítésre vonatkozó szabályokat pedig 2006. március 22-ig kellett a tagállamoknak átültetniük a nemzeti jogukba. A kerethatározatban foglaltaknak való megfelelés, azaz a jogharmonizáció érdekében Magyarországon a következő törvények kerültek megalkotásra: 2006. évi CXXIII. törvény a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről; 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről; 2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról.

7. az Európai Unió Tanácsának 2004/80/EK irányelve (2004. április 29.) „A bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről”²²

Az irányelv hangsúlyozza, hogy a szándékos és erőszakos büntetőjog-ellenes (elegendő a materiális jogellenesség) cselekmények áldozatai számára állami kárenyhítést kell biztosítani, ugyanis az áldozatok gyakran nem kaphatnak kártérítést az elkövetőtől, mivel az elkövető esetleg nem rendelkezik a kártérítést elrendelő bírósági határozat teljesítéséhez szükséges eszközökkel, vagy az elkövető nem ismert, illetve nem vonható felelősségre. Kárenyhítést kell nyújtani az államterületen belüli és a határokon átnyúló tényállások esetében egyaránt.

8. az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a bűncselekmények áldozatainak nyújtandó segítségről szóló (2006) 8. számú ajánlása [Rec(2006)8]²³, amely a 1987. évi 21. számú ajánlása [Rec(87)21] helyébe lépett.

Az ajánlás rendelkezik többek között az áldozatoknak nyújtandó segítségről, a büntető igazságszolgáltatás és az áldozatsegítő szolgálatok szerepéről, valamint az állami kompenzációról, az áldozatok védelméről és a mediációról.

9. a stockholmi program - A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa (2010/C 115/01)²⁴

A tamperei programra is építve fogadta el az Európai Tanács a 2009. december 10-11-i ülésén a stockholmi programot, amely célul tűzte ki a polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa megteremtését a 2010-2014 közötti időszakban. Ennek elemeként a polgárok Európáját kívánta megteremteni a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségben. E célkitűzés elérését szolgálta az alapvető jogokra épülő, a polgárok jogait előmozdítani kívánó Európa-koncepció („jogok Európája”), amely a polgárok életének megkönnyítését a jog és a jogérvényesülés Európájának megvalósításával kívánta elérni. Ennek keretében a büntetőjog

²² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1494836428618&uri=CELEX:32004L0080> (2017. május 15.)

²³ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afa5c (2017. május 15.)

²⁴ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504\(01\)&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504(01)&from=HU) (2017. május 15.)

területén a határokon átnyúló bűnözés elleni erőteljesebb küzdelem és az igazságügyi együttműködés hatékonyabbá tétele volt a cél. A bűncselekmények veszélyben lévő tanúi vagy sértettjei számára pedig garantálta, hogy olyan különleges védelmi intézkedésekben részesülhessenek, amelyeknek az egész Unióban eredményesnek kell lenniük.

10. a stockholmi program végrehajtásáról szóló cselekvési terv [COM(2010) 171 végleges]²⁵

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának (2010. április 20.) - A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítása a polgárok szolgálatában kiemelte, hogy törekvéseinket az állandó társadalmi változások közepette is olyan örök érvényű értékeknek kell vezérelniük, mint „az ember és az emberi méltóság tisztelete, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás”. Az uniós fellépéseknek az emberközpontú Európa létrehozását kell elősegíteniük, amely biztosítja a polgároknak, hogy érvényt szerezhessenek a jogaiknak. „A szabadság, a biztonság és a jogérvényesülés európai térségének olyan területté kell válnia, ahol minden ember - így a harmadik országok állampolgárai is - élvezhetik az Európai Unió Alapjogi Chartájába foglalt alapjogok tényleges tiszteletben tartásának előnyeit.”²⁶

11. a budapesti ütemterv²⁷

2011 első félévében Magyarország első ízben töltötte be az Európai Unió Tanácsának elnökségét. A Tanács 2011. június 10. napján elfogadta a **sértettek jogainak és védelmének különösen a büntetőeljárások során való megerősítésére vonatkozó ütemtervről szóló állásfoglalást (2011/C 187/01)**, azaz a budapesti ütemtervet (Budapest Roadmap).

²⁵<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0171&from=HU> (2017. május 15.)

²⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0171&from=HU> (2017. május 15.)

²⁷ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628\(01\)&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628(01)&from=HU) (2017. május 15.)

Az állásfoglalás prioritásként jelölte meg a bűncselekmények sértettjeinek aktív védelmét tekintettel arra, hogy az Európai Unió Alapjogi Chartája, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. november 4-i Római Egyezmény is felszólította erre a tagállamokat.

Az Unióban a négy alapszabadság egyike, a személyek szabad áramlása révén igen gyakori, hogy bizonyos személyek a lakóhelyüktől eltérő tagállamban válnak bűncselekmény sértettjeivé, és a büntetőeljárást is ott folytatják le az ő részvételükkel. Az Európai Bizottság adatai²⁸ szerint körülbelül 14,1 millió EU-állampolgár tartózkodik tartósan a lakóhelyén kívül. Az EU-állampolgárok 10%-a élt és dolgozott már életében külföldön, valamint 13%-uk ment külföldre tanulás vagy képzés céljából. A növekvő mobilitás azzal jár, hogy az emberek nagyobb eséllyel válnak büntetőeljárások részeseivé a származási országukon kívül. A büntetőeljárások száma az Európai Unióban eléri az évi 9 milliót. Biztosítani kell a büntetőeljárások során az EU-ban az eljárási jogok azonos szintjét és a tisztességes eljárás elvének érvényesülését.

Ennek okán közös minimumszabályok megalkotására van szükség, ugyanis az Unió teljes területén garantálni kell a bűncselekmények sértettjeinek - állampolgárságuktól és a bűncselekmény elkövetésének helyszínétől függetlenül - a büntetőeljárásban őket megillető jogok védelmét, ami hozzájárul a stockholmi programban megfogalmazott „jogok Európája”-konceptió érvényesüléséhez.

A budapesti ütemterv szerint a sértettek jogainak és védelmének erősítésére irányuló uniós intézkedés célja közös minimum-előírások révén az alábbi általános célok elérése:

- olyan megfelelő eljárások és struktúrák létrehozása, amelyek a büntetőeljárások során biztosítják a sértett jogainak, különösen ez emberi méltósághoz, személyi és mentális integritásának, magán- és családi élet tiszteletben tartásához és a tulajdonhoz való jogát;
- az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása a bűncselekmények sértettjei esetében, többek között az áldozatsegítő szolgálatok szerepének előmozdítása révén, figyelembe véve az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a bűncselekmények sértettjeinek történő segítségnyújtásról szóló Rec(2006)8. számú ajánlását;

28 http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1046_en.htm (2017. május 15.)

- olyan eljárások és struktúrák kidolgozása, amelyek alkalmasak a másodlagos és az ismételt sértetté válás megelőzésére;
- tolmácsolási és fordítási szolgáltatások nyújtásának az ösztönzése a sértettek számára a büntetőeljárások során;
- adott esetben a sértettek ösztönzése arra, hogy aktívan részt vegyenek a büntetőeljárásokban;
- a sértettek és jogi képviselőjük arra vonatkozó jogának erősítése, hogy időben információkhoz jussanak az eljárásról és annak eredményéről;
- a helyreállító igazságszolgáltatás és alternatív vitarendezési módszerek támogatásának az ösztönzése a sértett érdekeinek figyelembevételével;
- különös figyelem fordítása a gyerekekre, akik a sértettek legkiszolgáltatottabb csoportjába tartoznak, ezért érdekeiket mindenkor szem előtt kell tartani;
- annak biztosítása, hogy a tagállamok minden érintett szakember számára biztosítsanak képzést vagy ösztönözzék képzés nyújtását;
- annak biztosítása, hogy a sértett igazságos és megfelelő, a 2004/80/EK tanácsi irányelv szerinti kártérítésben részesüljön.

A fent felsorolt célok megvalósítására az Európai Bizottságnak a bűncselekmények sértettjeivel kapcsolatos intézkedéscsomagra (ún. áldozatvédelmi csomag) vonatkozó javaslata szerint az alábbi intézkedéseket kell megtenni:

A. intézkedés:

Az Európai Unió Tanácsa által 2001. március 15-én elfogadott kerethatározatot „A sértett jogállásáról a büntetőeljárásban” címmel (2001/220/IB) felül kell vizsgálni, helyébe új irányelvnek kell lépni.

I. a benne foglalt rendelkezéseket egyértelműbben kell megfogalmazni;

II. az előírt kötelezettségeket meg kell szigorítani, növelni kell a sértettek védelmének szintjét a büntetőeljárásokban;

III. az EU-nak e területen mind jogalkotási, mind nem jogalkotási eszközökkel fel kell lépnie annak érdekében, hogy biztosítsa az áldozatok védelmének közös minimumszintjét.

B. intézkedés:

Az A. intézkedés szerinti irányelvvel kapcsolatos **gyakorlati intézkedésekre** (sértettek segítése) és a **legjobb gyakorlatokra** (NGO-k gyakorlatát és az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a bűncselekmények sértettjeinek történő segítségnyújtásról szóló Rec(2006) 8. számú ajánlását is figyelembe véve) vonatkozó **ajánlás** az irányelv jóváhagyása után. Az a cél, hogy az irányelv végrehajtását megkönnyítsék a tagállamok számára.

C. intézkedés:

A polgári ügyekben hozott, a sértettek védelmét célzó intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló rendelet elfogadása.

Az Európai Bizottság 2011. május 18. napján előterjesztette a polgári ügyekben hozott védelmi intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló rendelet javaslatát, amely kiegészíteni az európai védelmi határozatról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvben előirányzott kölcsönös elismerési mechanizmust, amely 2011-ben még szintén elfogadásra várt.

Az európai védelmi határozat lényege, hogy védelmet biztosítson azoknak, akiknek a testi-lelki ép-sége veszélybe kerül, mert például valaki zaklatja őket (pl. családon belüli erőszak sértettjei). Ké-relemre állítják ezt ki. A védelmi határozat célja, hogy a veszélyeztetett személyt megóvja, és távol tartsa a veszélyeztetőtől. A határozat hatálya kiterjedhet a védett személy hozzátartozóira is. El kívánja érni, hogy akikre az egyik tagállam védelmi intézkedései vonatkoznak, más tagállamokban is azonos szintű védelmet kapjanak: az erőszakos cselekmények (például a családon belüli erőszak) sértettjei támadójukkal szemben akkor is számíthassanak korlátozó vagy védelmi határozatokra, ha másik uniós országba utaznak vagy költöznek.

D. intézkedés:

A bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EK irányelv felülvizsgálata

Meg kell nézni, hogy szükséges-e a sértettek által a kárenyhítési kérelmek vonatkozásában követendő eljárások felülvizsgálata és egyszerűsítése.

E. intézkedés:

A sértettek sajátos szükségletei

Az A. intézkedésben előírányzott jogi aktus feladata, hogy általános jelleggel szabályozza a bűncselekmények sértettjeinek jogait. Az olyan speciális sértetti csoportoknak, mint például az emberke- reskedelem, a szexuális kizsákmányolás sértettjévé vált gyermekek, a terrorizmus és a szervezett bűnözés sértettjei, speciális szükségletei vannak, így azokkal az egyes bűncselekménytípusok elleni küzdelemről szóló külön jogszabályok foglalkoznak majd.

Az Európai Bizottság felkérést kapott arra is, hogy a végrehajtási időszak lejártát követően tegyen javaslatot egy nem kötelező erejű jogi eszköz, ajánlás formájában a gyakorlati intézkedésekre és a legjobb gyakorlatokra, amelyek iránymutatásul szolgálhatnak a tagállamok számára a végrehajtás során a sajátos sértetti szükségletek kezeléséhez.

A fellépés kulcsterületei az alábbiakban összegezhetők:

- az igazságszolgáltatás áldozatok általi igénybevételének megkönnyítése;
- az áldozatok támogatását szolgáló struktúrák megerősítése mind a köz-, mind a magán- szektorban;
- az áldozat pozíciójának megerősítése a büntetőeljárásban;
- a sértetti jogállás elismerésének biztosítása és a sértett alapvető jogainak védelme mind a büntetőeljárás során, mind azon kívül;
- a bűncselekmény áldozatául esett személyekkel foglalkozó szakemberek képzésének szükségessége;

– a megbízható adatok uniós szintű gyűjtésének szükségessége a további lépések megtervezése céljából

IV. A budapesti ütemterv célkitűzéseinek realizálódása

A 2011. évi budapesti ütemtervben foglalt célkitűzésekből és igényelt ötféle intézkedésből napjainkra több is megvalósult. Tekintsük át a legfőbb eredményeket!

Az A. pontban igényelt intézkedés megtörtént, ugyanis az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-én elfogadta a *2012/29/EU irányelvet a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.*

A B. pontban megfogalmazott igény a sértettek segítésére irányuló legjobb gyakorlatok ajánlás formájában történő összegyűjtésére még nem valósult meg, de már elkezdődött a helyi és regionális jó gyakorlatok összegyűjtése (pl. Bárd Petra - Borbíró Andrea: Local and regional good practices on victims' rights, Centre for European Policy Studies, 2011)

A C. pontban megfogalmazott igényt realizálja az Európai Parlament és a Tanács 2013. június 12-i, a *polgári ügyekben hozott védelmi intézkedések kölcsönös elismeréséről* szóló *606/2013/EU rendelet*²⁹. A rendelet értelmében védelmi intézkedés egy adott személy védelmére akkor rendelhető el, ha alapos okkal feltételezhető, hogy az életét, testi vagy lelki épségét, személyes szabadságát, biztonságát vagy nemi integritását veszély fenyegeti. Elrendelhető például a nemi erőszak vagy családon belüli erőszak megakadályozása érdekében. Biztosítani kell az ilyen védelmi intézkedések tagállamok közötti szabad áramlását, azaz a kölcsönös elismerésüket és végrehajtásukat. A kibocsátó állam kérelemre egy tanúsítványt ad ki, amelyre az adott személy közvetlenül hivatkozhat egy másik tagállamban. A rendelet 2015. január 11-től alkalmazandó.

²⁹<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0606&from=HU> (2017. május 15.)

Ez a rendelet polgári ügyekben gyakorlatilag ugyanazt a jogi megoldást kívánta eredményként elérni, amely büntetőügyekben az Európai Parlament és a Tanács 2011. december 13-i, az *európai védelmi határozatról szóló 2011/99/EU irányelv*³⁰ öltött testet. Az európai védelmi határozat a belső határok nélküli közös igazságszolgáltatási térségben azt biztosítja, hogy ha valamely tagállam (ún. kibocsátó állam) egy természetes személynek, aki erőszak áldozata lett, védelmet biztosított az elkövetővel szemben, azaz büntetőügyben védelmi határozatot bocsátott ki, európai védelmi határozatot kérhet, amely biztosítja, hogy a védelmét bármely más olyan tagállamban (ún. végrehajtó állam) is fenntartsák, amelybe az adott személy elutazik vagy elutazott, mivel ott kíván lakni vagy tartózkodni. Egy olyan mechanizmus jött tehát létre, amely lehetővé teszi a büntetőügyekben kibocsátott védelmi határozatok tagállamok közötti kölcsönös elismerését. Az irányelv nemzeti jogokba történő átültetésének határideje szintén 2015. január 11. napja volt.

Az E. pontban meghatározott sebezhető sértettek különleges szükségleteivel kapcsolatos intézkedést több uniós jogalkotási aktus juttatja érvényre:

- az Európai Parlament és a Tanács 2011. április 5-i, az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2011/36/EU irányelv³¹
- az Európai Parlament és a Tanács 2011. december 13-i, a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2011/92/EU irányelve³²;
- nem új jogalkotási termék, de speciális áldozati kategória, a terrorista bűncselekmények sebezhető sértettjeinek védelme és támogatása fogalmazódik meg a Tanács 2002. június 13-i, a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatáro-

30 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=HU> (2017. május 15.)

31 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=HU> (2017. május 15.)

32 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=EN> (2017. május 15.)

zatában³³, amelyet a 2008. november 28-i 2008/919/IB tanácsi kerethatározat³⁴ módosított. A 10. cikk biztosítja a sértettek családtagjainak is a megfelelő segítségnyújtást.

- nem jogalkotási aktus, de 2012-ben a Bizottság és az USA közös kezdeményezésére létrejött a gyermekek online szexuális bántalmazása elleni globális szövetség (Global Alliance against Child Sexual Abuse Online)³⁵, amely jelenleg 54 országot fog össze az áldozatok hatékonyabb azonosítása, az elkövetők eredményesebb büntetőjogi felelősségre vonása, a tudatosság fokozása, valamint a gyermekek szexuális zaklatását ábrázoló képek online elérhetőségének csökkentése érdekében.

Összességében megállapítható, hogy a budapesti ütemtervben foglalt intézkedési javaslatokból szinte minden megvalósult, kivéve a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EK irányelv felülvizsgálatát, illetve a legjobb gyakorlatokra vonatkozó ajánlást.

V. Az új áldozatvédelmi irányelv

Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-én fogadta el a **2012/29/EU irányelvet a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimum-szabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról**³⁶ (a továbbiakban: áldozatvédelmi irányelv), amely a sértetti jogérvényesítés szempontjából a legnagyobb jelentőséggel bíró uniós jogforrásként értékelhető.

Az irányelv 2012. november 15-én lépett hatályba, és az Európai Unió tagállamainak 2015. november 16-ig kellett átültetniük a nemzeti jogukba. A jogforrás részletes elemzése – terjedelmi korlátok miatt – külön tanulmány tárgyát képezi.

³³<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=HU> (2017. május 15.)

³⁴<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0919&from=HU> (2017. május 15.)

³⁵http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse/docs/global_alliance_report_201312_en.pdf (2017. május 15.)

³⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:HU:PDF> (2017. május 15.)

VI. Konklúzió

A fent kifejtettek jól szemléltetik, hogy az áldozatvédelmi irányelv megalkotásához milyen rögzített út vezetett. Ez a jogi aktus annál is inkább jelentős eredménynek tekinthető, hiszen az abban foglaltak minimumstandardként szolgálnak, vagyis az egyes tagállamokat kötik az irányelvben elérendőként megjelölt célok, de a megvalósítás terén szabad kezet kapnak, és akár az irányelv minimális előírásain felüli többletkötelezettséget is vállalhatnak. A legnagyobb feladat kétségtelenül a nemzeti jogalkotókra és jogalkalmazókra hárul azáltal, hogy meghatározzák, milyen szélesre tárják az áldozatok számára az irányelv által biztosított jogok tárházát, és miként szereznek érvényt az irányelv nyomán megalkotott jogszabályoknak.

A tagállamoknak legkésőbb 2017. november 16-ig, utána pedig háromévente adatokat kell szolgáltatniuk az Európai Bizottságnak arról, hogy az áldozatok hogyan és milyen mértékben élhetnek az irányelvben megfogalmazott jogokkal. A Bizottság 2017. november 16-ig köteles jelentést benyújtani az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a tagállami implementáció értékeléséről.

Legkorábban a bizottsági jelentés birtokában leszünk majd abban a helyzetben, hogy átfogóan elemezhesük az irányelv áldozati jogokra gyakorolt valódi hatását. Addig is azonban a lehető legteljesebb mértékben kötelesek biztosítani a büntető- és szabálysértési ügyekben eljáró közigazgatási hatóságok, ügyészségek és bíróságok, illetve minden, az áldozatokkal kapcsolatba kerülő természetes vagy jogi személy az áldozati jogok érvényesülését. Ennek során szem előtt kell tartaniuk az alábbi ovidiusi mondást: „Tettet a vég igazol. (Exitus acta probat.)”

Felhasznált irodalom jegyzéke:

Görgényi Ilona: A viktimológia. In. Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999.

Király Tibor: A legalitás a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny. 1986/5.

Internetes források:

<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0274&from=HU>

http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-311_en.htm

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zji001b.html

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_zji005.html

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse/docs/global_alliance_report_201312_en.pdf

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=34361.329419

[http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU)

[content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU)

[http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU)

[content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&qid=1494832436253&from=HU)

<http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm>

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afa5c

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:HU:PDF>

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=95514.287396

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=595033&SecMode=1&DocId=659298&Usage=2>

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/116.doc>

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608023&SecMode=1&DocId=694280&Usage=2>

<http://victimsupport.eu/help-for-victims/practical-advice/>

http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm

http://mediaciokonyv.hu/unios_joganyag/az-europai-unio-tanacsanak-2001220ib-2001-marcius-15-szamu-kerethatarozata-a-buntetoeljarasban-a-sertett-jogallasarol/

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1494836428618&uri=CELEX:32004L0080>

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afa5c

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504\(01\)&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504(01)&from=HU)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0171&from=HU>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0171&from=HU>

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628\(01\)&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628(01)&from=HU)

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1046_en.htm

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0606&from=HU>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=HU>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=HU>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=EN>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=HU>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0919&from=HU>